

LA SECCIÓ DE MÚSICA DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA: DE SEU D'ESTUDIS MUSICOLÒGICS A CENTRE DE REFERÈNCIA MUSICAL

Rosa Montalt, cap de la Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya, carrer de l'Hospital, 56, 08001, Barcelona, 932 702 300, rmontalt@bnc.cat, <www.bnc.cat>.

Pol Cruells, bibliotecari de la Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya carrer de l'Hospital 56, 08001, Barcelona, 932 702 300, pcruells@bnc.cat, <www.bnc.cat>.

Resum:

L'evolució del model organitzatiu de la Secció de Música —en el marc del 175è aniversari del naixement del seu impulsor, Felip Pedrell (1841-2016), i del centenari de la seva creació (1917-2017)— respon a un canvi impulsat per la normalització dels estudis de musicologia, la desaparició de la figura del conservador de música, la gestió per objectius, l'ús de les noves tecnologies, l'especialització professional i el treball cooperatiu.

Inicialment, els seus objectius principals foren l'estudi i la divulgació de la música i la musicologia. Músics i musicòlegs tingueren cura essencialment de les obres manuscrites, mentre que les bibliotecàries dugueren a terme tasques tècniques, com la catalogació d'obres impreses.

Actualment els seus objectius són la recopilació, preservació i difusió del patrimoni musical, i les estratègies de gestió recauen en bibliotecaris documentalistes amb estudis de música i musicologia. La visió musicològica es manté a través de la col·laboració amb institucions i entitats, especialistes i estudiants de musicologia.

Resumen:

La evolución de la Sección de Música –en el marco del 175º aniversario del nacimiento de su impulsor, Felip Pedrell (1841-2016), y del centenario de su creación (1917-2017)– responde a un cambio de modelo organizativo impulsado por la normalización de los estudios de musicología, la desaparición de la figura del conservador de música, la gestión por objetivos, el uso de las nuevas tecnologías, la especialización profesional y el trabajo cooperativo.

Inicialmente, sus objetivos principales fueron el estudio y la divulgación de la música y la musicología. Músicos y musicólogos se encargaron esencialmente de las obras manuscritas, mientras que las bibliotecarias realizaron tareas técnicas como la catalogación de obras impresas.

Actualmente sus objetivos son la recopilación, preservación y difusión del patrimonio musical, y las estrategias de gestión recaen en bibliotecarios documentalistas con

estudios de música y musicología. La visión musicológica se mantiene a través de la colaboración con instituciones y entidades, especialistas y estudiantes de musicología.

Paraules clau: música, musicologia, musicòlegs, bibliotecaris, documentalistes, col·laboració, Secció de Música, Biblioteca de Catalunya.

Palabras clave: música, musicología, musicólogos, bibliotecarios, documentalistas, colaboración, Sección de Música, Biblioteca de Catalunya.

1. Conceptes previs

Poc després de la creació de la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans el 1907, la Junta de Museus de Barcelona encarregà al musicòleg i compositor Felip Pedrell (1841-1922) la catalogació de la col·lecció musical del bibliòfil i compositor Joan Carreras Dagas (1828-1900), adquirida el 1892 per la Diputació de Barcelona. El seu catàleg s'edità entre els anys 1908 i 1909. En aquest moment començà a gestar-se un centre de referència musical.

Reconeguda la rellevància d'aquella col·lecció, Pedrell impulsà la creació d'un Departament de Música dins la Biblioteca de Catalunya (en endavant, BC) que obria al públic el 1914. Tres anys després, el 1917, Pedrell donà la seva biblioteca i el seu fons personal que, juntament amb la col·lecció musical Joan Carreras Dagas, han esdevingut els fons fundacionals de l'actual Secció de Música.

Jordi Rubió, director de la BC, va proposar Mn. Higiní Anglès (1888-1969) per a la direcció del Departament de Música. Pedrell, ja gran, veié amb bons ulls que un dels seus deixebles més avantatjats i aplicats tingués cura d'aquest càrrec. Anglès en fou responsable, ja fos com a bibliotecari o com a conservador, entre el 1917 i el 1958, si bé amb intermitències. S'encarregà de descriure els manuscrits musicals del mestre Pedrell i n'edità el catàleg el 1920¹.

En un document de treball, Anglès exposava la situació del moment i la desprotecció del patrimoni musical espanyol:

«Los únicos bibliófilos musicales conocidos entre nosotros, nos llegan ya en la segunda mitad del siglo XIX con Barbieri para Castilla y J. Carreras y Dagas para Cataluña. Con la colección de Barbieri y otras adquisiciones anteriores y posteriores se fundó la Sección Musical de la Biblioteca Nacional de Madrid; con la de Carreras el Departamento Musical de la Biblioteca de Cataluña en Barcelona.»²

¹ Higiní Anglès. *Catàleg dels manuscrits musicals de la col·lecció Pedrell*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1920.

² Higiní Anglès. «El Departamento de Música de la Biblioteca de Catalunya». ([19--]). 7 p. mecanoscrites, Fons Higiní Anglès.

El panorama de la investigació musical i musicològica demanava atenció i intervenció i, per poder fer-ho, era precís salvaguardar el patrimoni. Cal dir que tot estava per fer: recuperar, identificar, descriure, catalogar, editar i donar-ho a conèixer. Entre les tasques pendents també hi havia la normalització acadèmica dels estudis de musicologia, l'aparició d'editorials especialitzades en edicions musicològiques, la reproducció de manuscrits musicals, i la catalogació i descripció dels mateixos, per citar-ne algunes.

«De todo lo expuesto hasta aquí se deduce que se imponía el estudio y la búsqueda de la música peninsular de tiempos pretéritos. La Biblioteca Musical de Cataluña tiene la honra de haber sido la primera Corporación oficial de España que se preocupó de los estudios musicológicos en tiempos modernos. Ello fue que F. Pedrell, el fundador de los estudios históricos sobre la música española en nuestros tiempos, en 1917, viviendo aún, legó a la Biblioteca de Cataluña del Institut d'Estudis Catalans su biblioteca musical con la condición de que fomentaran tales estudios. En esta ocasión, la Excm. Diputación Provincial de Barcelona, tuvo a bien confiar al redactor de las presentes líneas la dirección del Departamento Musical de la Biblioteca de Cataluña de nueva creación. Nuestro Departamento Musical ya desde sus principios persiguió dos fines principales: a) investigar el patrimonio musical conservado en España, estudiar la historia de nuestra historia musical y publicar los principales monumentos de la música nacional; b) promover los estudios musicológicos en España y fomentar la cultura musical teórica y práctica. Lo primero que nos propusimos fue el catalogar e inventariar el repertorio musical hispánico que nos ha legado la posteridad.

Por lo que hemos ya expuesto, el lector se dará buena cuenta del resultado de nuestra catalogación de la música peninsular conservada y conocida hasta el presente. Inventariados que tengamos todos los fondos musicales de nuestra historia y publicados paralelamente los principales monumentos de la música peninsular, entonces habrá llegado la hora de estudiar científicamente las características de nuestra escuela nacional. Entonces podremos decir hasta donde llegó la fuerza creatiz de nuestros compositores en los diferentes géneros de la música histórica. [...] Inútil es decir lo gratuita y prematura que nos parece tal afirmación, hablando de una escuela cuyo repertorio musical ha desaparecido en gran parte, y de una nación en donde tan poco abundan las publicaciones de la música antigua. [...].

Simultáneamente a los trabajos de investigación y acoplamiento de materiales, hemos iniciado las publicaciones de los monumentos principales de la música histórica peninsular. [...] En cuanto al segundo aspecto, esto es en cuanto a la creación y enriquecimiento de nuestra biblioteca de música práctica y de consulta, basta por hoy decir que no hemos querido inventar nada. Nos hemos atendido simplemente a imitar lo que habían hecho en este sentido las bibliotecas de Berlín, de Múnich, de Viena, etc. etc.³»

³ Op. cit.

Aquests fragments il·lustren clarament quin era el context, quines necessitats calia atendre i com havia de ser la Secció de Música.

2. El model organitzatiu inicial

És evident que el projecte precisava de professionals en el camp de la música i la musicologia i, per tant, es va decidir comptar amb els millors especialistes. Les tasques de recerca, identificació, adquisició i divulgació d'obres i documents manuscrits i impresos van recaure en la figura del «conservador» de cada departament.

Així, com s'ha dit abans, aquest càrrec es confià al musicòleg Higiní Anglès, contractat primerament com a bibliotecari. Ell centrà les seves línies d'investigació especialment en l'àmbit de la música antiga i medieval. Més tard, s'incorporà a la Secció de Música (com acabà anomenant-se el Departament) el compositor Robert Gerhard (1896-1970), també contractat com a bibliotecari. Aquest darrer havia d'encarregar-se de la música moderna.

El carisma dels bibliotecaris Anglès i Gerhard va permetre consolidar l'embranchada inicial el 1936, quan el Departament de Música es convertí en el centre vertebrador del 3r Congrés de la Societat Internacional de Musicologia (SIM) i del 14è Festival de la Societat Internacional de Música Contemporània (SIMC). Ambdós personatges foren cabdals per a la projecció internacional de la Biblioteca de Catalunya en el camp musical i musicològic.

En aquell temps les places de personal es cobrien per concurs oposició amb la condició indispensable que, per poder concursar a la Biblioteca de Catalunya, calia haver treballat cert temps com a mínim en alguna de les biblioteques populars de fora de la ciutat de Barcelona.

«La Biblioteca está atendida por personal femenino graduado, de la Escuela de Bibliotecarias de la Diputación de Barcelona, fundada en el año 1915, un año después de haberse abierto al público la "Biblioteca de Catalunya". En el período que media entre el comienzo del servicio público de la Biblioteca y las primeras promociones salidas de dicha Escuela, aquélla fue atendida por personal nombrado por la Diputación de Barcelona.

El personal de la Biblioteca hasta el año 1923 dependía administrativamente del "Institut d'Estudis Catalans". [...] En 1923 al sobrevenir el gobierno del General Primo de Rivera y ser disuelta la Mancomunidad de Cataluña, la Biblioteca pasó a constituir un servicio de la Diputación Provincial de Barcelona⁴.»

⁴ *Cincuenta años de la antigua Biblioteca de Catalunya.* ([Barcelona]: Biblioteca Central de la Diputación de Barcelona, 1968).

La primera bibliotecària de la Secció de Música, Montserrat Cumellas, s'incorporà el 1932. M. Josefa Martorell fou la segona bibliotecària i ingressà després de la jubilació de Cumellas el 1975. Fou al voltant de l'any 1976 quan Martorell descrigué la Secció de Música en un mecanoscrit que incloïa els apartats següents: localització, contingut, història, personal, funcionament, necessitats i projectes de futur. Aquest document ha esdevingut de gran interès perquè en sintetitza la idea, les pràctiques, les necessitats del moment i el projecte de futur.

Respecte al personal, Martorell anotava el següent:

«En crear-se el Departament de Música quedà establert que el dirigiria un Conservador ajudat per una Bibliotecària. El Conservador havia de catalogar els manuscrits, preparar les edicions, transcriure els manuscrits convenients, dirigir la compra dels llibres de música, etc. La Bibliotecària havia de catalogar llibres, atendre els lectors, informar-los, contestar les cartes (la majoria de les quals, de l'estranger, demanant microfilms). Com ja s'ha dit, el primer conservador fou el mestre Pedrell, el succeí Mn. Higiní Anglès fins el 1958 (morí el 1969), a Mn. Higiní Anglès el succeí Mn. J.M. Llorens Cisteró, fins el 1973 o 1974, que demanà l'ascendència [excedència]; per tant, la plaça quedà vacant, amb llibertat, per part de la Biblioteca de convocar oposicions per tal de cobrir-la. Entre tant, el Departament està atès per una bibliotecària i a la mida de les seves possibilitats. La que més temps exercí aquest càrrec fou la Srta. Cumellas, fins el 1975, en què es retirà⁵.»

Cal destacar que la Secció de Música romangué sense ningú al capdavant força temporades: quan Gerhard s'exilià el 1939 arran de la Guerra Civil, durant les estades d'Anglès a Alemanya o quan marxà a Roma entre el 1948 i el 1958 després de ser nomenat director del Pontificio Istituto di Musica Sacra. També quan Mn. Josep Maria Llorens (1923) treballà des de l'Institut Español de Musicología amb seu al Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC) a Barcelona, o després de la jubilació de Martorell, entre el 1980 i el 1982, quan la Secció quedà sense personal. Bona part d'aquestes absències i mancances explicarien la feina endarrerida, en especial la dels fons manuscrits i els arxius personals.

Durant les seves absències, Anglès deixava directrius escrites. Un exemple n'és el document intern sobre la restricció respecte de microfilmear segons quins manuscrits:

«Reglas para prestar microfilms al extranjero:

- 1) *Nada del inventario no catalogado.*
- 2) *Nada de los organistas antiguos, puesto que es un fondo para publicar la Biblioteca.*

⁵ M. Josefa Martorell. «*Biblioteca de Catalunya, Departament de Música*». ([1976?]). 2 p. mecanoscrites, Arxiu Administratiu de la Biblioteca de Catalunya.

- 3) *Nada de Juan PUJOL (-1626) puesto que la Biblioteca empezó a editar sus obras.*
- 4) *Nada de FLECHA, ALBERES, VILA, CÁRCERES, etc. puesto que son obras que la Biblioteca podrá editar con el tiempo.*

Barcelona, 21-IV-1955

Firmado, HIGINIO ANGLÈS»

3. La modernització dels estudis de biblioteconomia i documentació i de musicologia. L'interès creixent pels fons personals

L'evolució dels estudis de biblioteconomia i musicologia, així com la nova concepció de les tasques d'investigació, han provocat canvis i nous plantejaments organitzatius a la Secció de Música. Respecte a l'àmbit biblioteconòmic, l'any 1915 la Mancomunitat de Catalunya creava l'Escola de Bibliotecàries per tal de formar el personal bibliotecari que havia d'atendre la futura xarxa de biblioteques públiques, on el llibre era el gran protagonista. El tractament de les partitures quedava relegat als estudiosos especialistes, en el nostre cas, al conservador de la Secció de Música.

Durant els anys 30 es començaren a redactar normes bàsiques de catalogació. El personal bibliotecari de la Secció catalogava les monografies i, en funció dels seus coneixements musicals, la música impresa. Els fons documentals i d'arxiu amb els respectius epistolars, programes, documentació, fotografies, etc. quedaren pendents.

Les normes de descripció per a música impresa no van apareixer fins el 1980 i no es disposà de la traducció al català fins el 1986, amb les *ISBD(PM): descripció bibliogràfica normalitzada internacional per a música impresa*⁶, que marcaria un canvi de tendència en les tasques de descripció de partitures. La traducció anà a càrrec de Joana Crespí, cap de la Secció de Música en aquells anys.

Fins el 1982 no arribà la catalogació llegible per ordinador. Primer amb el format CATMARC i, posteriorment, amb el MARC21, un format que permeté definitivament la codificació de la música manuscrita. Paral·lelament, el 1983 s'inicià la traducció al català de les *Anglo-American Cataloguing Rules* del 1978, i el 1996 es publicaren les primeres *Regles angloamericanes de catalogació* —versió catalana d'Assumpció Estivill Rius—, que s'utilitzaren bàsicament per a l'establiment de punts d'accés.

⁶ Federació Internacional d'Associacions de Bibliotecaris i de Biblioteques. *ISBD(PM): descripció bibliogràfica normalitzada internacional per a música impresa = International Standard Bibliographic Description for Printed Music*. (Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Institut Català de Bibliografia, 1986).

Caldria esperar a la seva revisió el 2002, actualització el 2005⁷, per disposar d'una eina per a la descripció de la música manuscrita. Fins aleshores, la descripció de la música manuscrita no estava normalitzada i es realitzava de forma sumària, però, a partir del 1983, la catalogació va poder ser assumida pel personal bibliotecari especialitzat amb estudis de música i musicologia.

Respecte a l'àmbit musicològic, inicialment es va concentrar l'activitat en bona part a la BC gràcies a Pedrell i Anglès. Posteriorment, va ser continuada per l'Instituto Español de Musicología del CSIC, actualment àrea de musicologia de la Institución Milá y Fontanals (IMF). Més tard, el 1974, la creació de la Societat Catalana de Musicologia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, encapçalaria la recerca musicològica a Catalunya, tant pel que fa a la investigació científica musical com per l'aplicació pràctica, primordialment a les terres catalanes.

També es van normalitzar els estudis de Musicologia. En l'àmbit universitari, la història de la música ha estat present des dels anys 70 a la Universitat de Barcelona (UB), que imparteix història de la música dins el Grau d'Història de l'Art, i també a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), des de la creació del seu Departament d'Art —que va passar a anomenar-se d'Art i Musicologia el 2009—, que ofereix un Grau en Musicologia. L'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC), creada el 2001, també ofereix la titulació superior de Musicologia. Les línies d'investigació d'aquestes institucions, així com la docència de nivell superior, sovint centren els estudis en el fons de la BC, ja sigui pels seus documents o pel seu suport. La col·laboració entre institucions acadèmiques i la BC, doncs, no només és necessària sinó que es fa imprescindible, si bé es podrien definir millor les estratègies conjuntes.

D'altra banda, l'interès pels conjunts documentals compresos als arxius personals ha anat creixent des de meitats de segle XX, quan també apareixen les línies curriculars interdisciplinàries i, en aquests moments, són considerats una font de referència molt valuosa. El tractament i la valoració dels fons personals són alguns dels aspectes que més han canviat des dels inicis de la Secció de Música. Probablement la manca d'eines de descripció d'aquest tipus de material i la no especialització del personal va fer posposar-ne el tractament.

Per il·lustrar-ho, podem parlar del fons d'Higini Anglès, que va ingressar a la Biblioteca l'any 1970. Se'n va catalogar la biblioteca i, en canvi, l'arxiu va restar pendent com els d'altres fons personals. Aquest arxiu ha estat eternament en procés de descripció, i encara ho està, també per la manca de recursos que impedeix compaginar la incorporació dels fons nous amb els fons retrospectius. Es disposa de poca informació sobre el volum del fons i el seu ingrés, només que van arribar 91 *bultos* des de Roma.

⁷ *Regles angloamericanes de catalogació: traducció de les Anglo-American cataloguing rules, second edition, 2002 revision, 2005 update*. 2a ed. rev. de 2002, actualització del 2005 (Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2008).

Aquesta manca de detall era habitual en l'època perquè es considerava més important el contingut que no pas documentar els aspectes referents a l'ingrés dels fons. Actualment, seria impensable facilitar només aquest tipus de descripció perquè l'acceptació d'un fons passa per una valoració prèvia, sigui compra o donatiu, i cal un informe específic i detallat⁸.

El creixement de les col·leccions i el fons personals és substancial. Durant el primer quart de segle de la creació de la Secció de Música van ingressar bàsicament quatre fons personals (Joan Carreras Dagas, Felip Pedrell, Isaac Albéniz i Joaquim Pena), i només en els darrers vint-i-cinc anys n'han ingressat uns cent tretze, arribant a la xifra global d'aproximadament cent cinquanta.

En conseqüència, per tal d'assumir aquest volum de documents de forma estandarditzada, la Secció de Música ha anat elaborant inventaris de fons personals seguint les directrius marcades per la pròpia BC que, actualment, es basen en les normatives següents: la DACS⁹ i la NODAC¹⁰, que desenvolupa l'antiga ISAD(G) o Norma Internacional General de Descripció Arxivística¹¹.

Així com al seu dia es van incorporar algunes directrius de l'àmbit musicològic dins de les pràctiques bibliotecàries, darrerament s'han incorporat normatives provinents de l'àmbit arxivístic.

4. El model organitzatiu actual

La Secció de Música està formada actualment per dos bibliotecaris amb estudis musicals, una bibliotecària amb estudis musicals i musicològics i una bibliotecària no especialitzada. També es compta amb el suport d'una auxiliar administrativa i un subaltern interns, i amb línies de col·laboració externes amb institucions universitàries i d'investigació, per tal de continuar la tasca d'investigació musicològica.

La incorporació dels bibliotecaris amb estudis musicals ha permès que recaiguin en ells algunes de les tasques que s'havien adjudicat a la figura del conservador. Aquesta variació ha comportat una sèrie de canvis pel que fa a les tasques de catalogació.

⁸ Joana Escobedo. «Los caminos de la memoria: archivos personales». *Seminario de archivos personales*. (Madrid, 26 a 28 de mayo de 2004), (Madrid: Biblioteca Nacional, 2006), p. 55 – p. 74.

⁹ *Describing archives: a content standard*. 2nd ed. (Chicago: Society of American Archivists, 2013).

¹⁰ «Norma de Descripció Arxivística de Catalunya (NODAC) 2007». (Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, 2006).

¹¹ «ISAD(G): General International Standard Archival Description = Norma Internacional General de Descripció Arxivística». 2a ed. (Barcelona: Associació d'Arxivers de Catalunya; Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 2001).

S'esmerça menys temps en les descripcions comentades per tal d'augmentar el nombre de documents descrits i catalogats. Per tant, les descripcions dels documents són ara menys compromeses i no inclouen valoracions crítiques. Recordem el catàleg de dos volums de Pedrell, un catàleg comentat que aporta consideracions subjectives, moltes d'encertades i força preuades. Probablement el catàleg actual seria més viu i d'interès si es poguessin incloure les aportacions i valoracions de les obres per part d'especialistes i investigadors, com passa a les xarxes socials.

També s'equilibra la descripció dels documents sense delimitació de tipologies documentals ni de temàtiques; es cataloguen els manuscrits del segle XII com els del segle XXI, siguin misses, motets, òperes, simfonies o tangos. Per poder abastar tots aquests camps es facilita l'organització de cursos de formació especialitzada i es compta amb l'assessorament acadèmic i d'especialistes (musicòlegs, compositors, intèrprets i editors).

La manca de recursos econòmics també afecta l'organització actual de la Secció de Música. D'una banda, no disposa de la plaça de conservador des del 1973. Això significa que les tasques pròpies d'aquesta plaça les realitza un tècnic d'una plaça inferior. No cal dir que aquesta diferència alleugera el pressupost, però pot representar menys reconeixement exterior. D'altra banda, l'adquisició de grans obres musicals i musicològiques de caràcter universal, especialment les hispàniques, reivindicada ja des dels inicis de la Secció de Música, s'ha vist reduïda a l'adquisició de patrimoni musical català. Queda oberta però, la possibilitat d'adquirir obres de caràcter universal si s'esdevé l'ocasió (un cas recent ha estat l'adquisició de la Col·lecció musical d'Òscar Peña, que inclou primeres edicions angleses i franceses dels segles XVIII-XIX).

En el pla organitzatiu, el model actual s'assembla a l'inicial: compta amb un cap responsable de les tasques de recerca, identificació, adquisició i divulgació. La resta de personal tècnic s'encarrega de la catalogació dels documents musicals i l'atenció als investigadors, tot i que el conjunt de tasques pot esdevenir del tot transversal. Cal remarcar que, actualment, els documents musicals processats a la Secció de Música són partitures i arxius personals; les monografies, publicacions periòdiques i enregistraments sonors i audiovisuals es tracten a les Unitats i Seccions especialitzades en aquests materials (Col·leccions Generals de la Unitat Bibliogràfica, l'Hemeroteca i la Unitat de Sonors i Audiovisuals respectivament).

La publicació d'estudis i transcripcions entra majoritàriament dins l'àmbit d'actuació de musicòlegs i, per tant, recau menys en el personal de la Secció. En canvi, ha incrementat considerablement la divulgació del fons i l'ús de les noves tecnologies: mostres i exposicions, escrits a mitjans de comunicació i xarxes socials. L'augment de la visibilitat i l'accessibilitat als documents, ja sigui a través de la catalogació o la digitalització, ha provocat la necessitat de posar al dia els fons retrospectius pendents de processar. Malauradament, l'accés a aquests documents no segueix el procediment

habitual, fet que implica una dificultat afegida. Per contra, la recuperació aporta veritables sorpreses i troballes de gran interès.

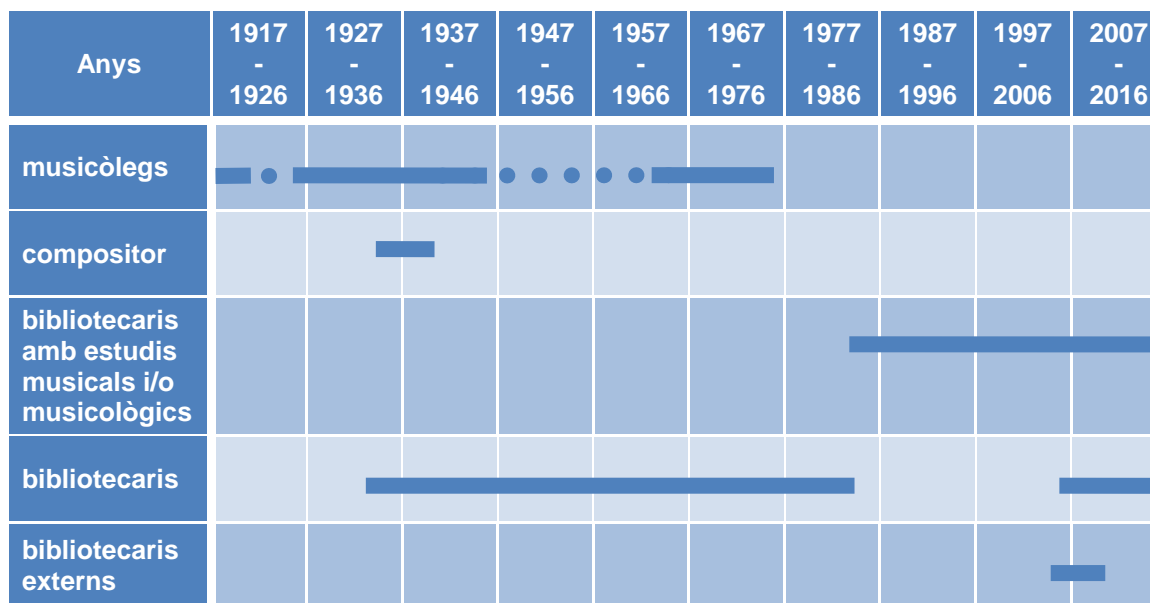
5. Quadres i comparatives

Quadre de conservadors i bibliotecaris per anys

Nom	Perfil	Anys
Higini Anglès	bibliotecari/conservador i musicòleg	1917-1943 (1923-24 estudia a Alemanya, 1925-36 compagina altres feines, 1938 consta com a cap, 1943 nomenat director de l'Institut Español de Musicología i el Pontificio Istituto di Musica Sacra a Roma) 1944-1958 (conservador)
Montserrat Comellas	bibliotecària	1932-1975
Robert Gerhard	bibliotecari i músic	1934-1939
Josep M. Llorens	conservador	1960/61-1973 (excedència)
M. Josepa Martorell	bibliotecària	1976-1979
-----	sense cap titular	1980-1982
Joana Crespí	bibliotecària amb estudis musicals	1983-2005 (1998 consta com a cap)
M. Rosa Montalt	bibliotecària amb estudis musicals	octubre 1987 (2006 responsable en funcions i 2008 designada cap)
Joana M. Garau	bibliotecària amb estudis musicals	1989-1996
Sira Busquets	bibliotecària amb estudis musicals i musicològics	desembre 1996
Núria Portell	tècnica documentalista provinent del CDMGC ¹²	2005-2011
Ferran Pasqual	bibliotecari	gener? 2006- juny 2006
Catalogació externalitzada	11 bibliotecaris (5 amb estudis musicals)	2005-2011
Teresa Fonts	bibliotecària	des del juliol 2006
Pol Cruells	bibliotecari amb estudis musicals	des del novembre 2013

Quadre cronològic dels perfils professionals

¹² Centre de Documentació Musical de la Generalitat de Catalunya

Quadre de col·leccions i fons personals ingressats

Dècades	Fons ingressats	Exemples
1910-	2	Carreras, Pedrell...
1920-	2	Albéniz...
1930-	3	Catedral de Barcelona...
1940-	9	Pena, Laporta, Arnau...
1950-	2	Orquestra Pau Casals...
1960-	11	Massana, Taltabull, Roma...
1970-	6	Anglès, Raurich...
1980-	3	Blancafort, Soler, Ruera...
1990-	28	Mompou, Pahissa, Lamaña...
2000-	48	Granados, Morera, Lamote de Grignon...
2010-	37	Valls i Royo, Cohí Grau, Querol...

Fons destacables catalogats amb posterioritat a l'ingrés

Fons	Any d'ingrés	Any de catalogació	Anys de demora
Felip Pedrell	1917	2015	98
Isaac Albéniz	1927	2011	84
Joaquim Pena	1942	2013	71
Higini Anglès	1970	1987 (en procés), 2014	44

6. L'ús de les noves tecnologies i l'entorn digital

Als orígens de la Secció de Música, Higiní Anglès ja inicià una línia de reproducció de música majoritàriament manuscrita a través de fotografies i microfilms. L'objectiu d'aquesta tasca era aconseguir la informació i la documentació necessària per a la recerca musicològica. Cap als anys 20 van començar a fotografiar-se i microfilmarse nombrosos manuscrits musicals catalans i d'àmbit hispànic conservats a diverses biblioteques patrimonials d'Europa, per tal de disposar-ne d'una còpia a la BC. El moviment del patrimoni venia de l'exterior cap a la biblioteca.

A l'actualitat, el programa de digitalització que segueix la BC afavoreix la preservació dels originals del seu fons i contribueix a difondre'ls fent-los visibles en línia. En aquest sentit, l'objectiu seria a la inversa: aportar la informació i la documentació necessària als musicòlegs des de la BC cap a l'exterior.

Així, la BC ha endegat diversos projectes de preservació i difusió del patrimoni català, en els quals participa. En el cas del patrimoni musical, bona part del fons digitalitzat de la Secció de Música és accessible a la Memòria Digital de Catalunya ([MDC](#)).

D'altra banda, a través dels seus fons col·labora i té presència en els següents projectes musicals:

- Répertoire International des Sources Musicales ([RISM](#)). Projecte que recopila les fonts musicals d'arreu del món i que conté diverses bases de dades temàtiques.
- Digital Image Archive of Medieval Music ([DIAMM](#)). Base de dades endegada per universitats i entitats patrimonials angleses a la qual, a través d'un conveni amb la Universidad Complutense de Madrid, es van incorporar alguns dels manuscrits musicals polifònics conservats a la BC.
- Access to Music Archives (AMA). Projecte que recull el cens d'arxius musicals integrats dins d'arxius i biblioteques. L'Asociación Española de Documentación Musical ([AEDOM](#)), branca espanyola de l'Associació Internacional de Biblioteques, Arxius i Centres de documentació musicals ([IAML](#)), va reprendre el projecte que restava aturat. De moment no és públic, però ja ha recopilat la informació dels fons de la BC, entre altres institucions i entitats.
- [Mapa del patrimonio musical en España](#). Elaborat pel Centro de Documentación de Música y Danza del Instituto Nacional de las Artes Escénicas y de la Música (INAEM), parteix del cens de projecte AMA.
- Inventari dels Fons Musical de Catalunya ([IFMUC](#)). Base de dades dels fons conservats en arxius de Catalunya, principalment eclesiàstics, elaborada per la càtedra de Patrimoni Musical del Departament d'Art i Musicologia de la UAB i dirigida per Josep M. Gregori.

Tal com comentàvem, la implantació de les noves tecnologies ha incidit en el funcionament de la Secció de Música. De la catalogació raonada inicial, passant pels

catàlegs cedularis de començaments i mitjan segle XX, s'ha arribat al context actual en què pràcticament la totalitat de la música impresa es troba descrita al seu catàleg en línia.

Des dels anys 2000, el fons de la BC es troba també al Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya ([CCUC](#)), que aplega la interrogació dels fons de les principals biblioteques acadèmiques de Catalunya, facilitant així l'accés a la informació de forma universal, lliure, homogènia i estandarditzada. Un dels canvis més notables ha estat el de l'atenció al públic. Des de la generalització d'Internet, la BC ha anat oferint progressivament la pràctica totalitat dels seus serveis en línia a través de la Web. Això implica un gir important respecte a l'època en què l'atenció i la consulta havia de ser forçosament presencial, ja que el perfil de l'investigador general i del musicòleg també ha canviat.

Les exposicions relacionades amb els fons musicals de la BC també han evolucionat des de la primera gran exposició del 1941. El catàleg de *La música española desde la Edad Media hasta nuestros días*¹³ ha esdevingut una obra de referència per la informació aportada.

Coincidint amb el canvi de model de la Secció de Música, les temàtiques escollides per a les exposicions s'han anat desplaçant. De les primeres mostres dedicades als tresors musicals, s'ha orientat cap a exposicions temàtiques, centrades sobretot en músics concrets, posant en relleu la importància dels seus fons personals.

Al llarg dels anys, el programa d'exposicions a la BC continua reflectint l'especialització de les seves Unitats i Seccions, tanmateix respon a una doble finalitat: d'una banda, donar a conèixer els fons patrimonials que custodia i, de l'altra, disposar de l'oportunitat de revisar l'estat de conservació dels originals, fer-ne una reproducció digital de preservació i actualitzar-ne la descripció. Així, els materials exposats queden consultables a la web de la BC.

En alguna ocasió, les exposicions han provocat reaccions com ara la donació de nous materials relacionats amb la mostra, esdevenir la matèria d'un treball o publicació (i d'algun espectacle), i, fins i tot, algun retrobament familiar.

Quelcom semblant a les exposicions ha succeït amb les publicacions. El 1921 s'editava el primer número de la sèrie *Publicacions del Departament de Música de la*

¹³ Higini Anglès. *La música española desde la Edad Media hasta nuestros días: catálogo de la exposición histórica celebrada en conmemoración del primer centenario del nacimiento del maestro Felipe Pedrell (18 mayo – 25 junio 1941)*. (Barcelona: Diputación Provincial de Barcelona, Biblioteca Central, 1941)

*Biblioteca de Catalunya: Els madrigals i la missa de difunts d'en Brudieu*¹⁴, amb transcripció i notes històriques i crítiques de Felip Pedrell i Higiní Anglès.

La línia de publicacions que ha seguit la BC també respon a aquest criteri que combina la difusió i la preservació. En l'àmbit musical, es podrien distingir tres línies de publicacions que han respòs a diferents interessos al llarg de la història de la Secció de Música:

- Obres d'investigació musicològica. Les primeres, editades per Pedrell i pels conservadors Anglès i Llorens, així com Gerhard, prioritzaren l'estudi dels tresors de la biblioteca i la música manuscrita més rellevant.
- Edició de partitures musicals. Els primers compositors publicats van ser els grans mestres: Joan Baptista Cabanilles, Sebastián Posa, Antoni Soler, Mateo Fletxa, Josep Elías i, posteriorment, Cristòfol Taltabull, Antoni Massana o Robert Gerhard.
- Catàlegs de fons personals de compositors. Com s'ha dit abans, el primer va ser la biblioteca musical del bibliòfil i compositor Joan Carreras Dagas, descrit per Pedrell, i el seguiria la col·lecció de manuscrits musicals del propi Pedrell descrita per Anglès. Més endavant es publicarien els catàlegs dels fons de compositors com Antoni Massana i Josep M. Ruera, i s'encarregaria a Xosé Aviñoa el catàleg fons de Jaume Pahissa que es troba a Buenos Aires. La publicació de catàlegs impresos es va desestimar per la ràpida obsolescència.

Podria dir-se que la publicació de la col·lecció de la Secció de Música amb obres reconegudes i de gran prestigi s'ha anat reduint amb el temps. Es manté la voluntat d'acabar de publicar les *operes omnia* obertes (Joan B. Cabanilles i Joan P. Pujol), i de satisfer compromisos adquirits per la institució (com per exemple, els volums dedicats a Isidre Corderas i Joan Balcells).

Aprofitant les facilitats que ens donen les noves tecnologies, algunes de les publicacions exhaurides en paper s'han digitalitzat i els seus continguts estan disponibles al web de la BC. Els canvis al món de l'edició musical han estat també notables. En aquesta línia, podria veure la llum «Els nostres músics», una nova col·lecció ideada com a publicació electrònica que té la intenció de ser una mostra de les obres d'alguns dels compositors catalans més destacats que es troben al fons de la BC.

7. El treball cooperatiu amb el món acadèmic

Hem vist que, al principi, tot estava per fer i que la qualitat científica dels primers responsables de la Secció garantia un treball sòlid i a l'alçada dels plantejaments que

¹⁴ Joan Brudieu. *Els madrigals i la missa de difunts d'en Brudieu*. Transcripció i notes històriques i crítiques per Felip Pedrell i Higiní Anglès (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1921).

es formulava una institució que havia d'esdevenir la Biblioteca nacional de Catalunya. Malgrat aquest inici, al llarg dels anys es fa evident que el treball realitzat pel conservador es concentrava especialment en el seu àmbit d'interès, dins dels seus paràmetres acadèmics, i que podia arribar a segrestar la informació fins haver acabat l'estudi. Per tant, la resta de documents i tasques restaven en un segon terme.

Si bé a nivell musicològic el treball resultant va ser ingent (i encara és vigent), també és cert que ha deixat un volum considerable de fons documental pendent de processar i donar a conèixer. A partir dels anys 80, amb el canvi de model que s'ha comentat anteriorment, prenen rellevància les dues màximes defensades pels bibliotecaris-documentalistes, neutralitat i accessibilitat a la informació, afrontant el processament del fons retrospectiu.

La col·laboració i participació d'especialistes provinents de l'àmbit acadèmic són recomanables i necessàries per poder desenvolupar el treball a la Secció de Música. Aquestes responen als interessos d'ambdues parts i afavoreixen l'aparició de treballs i estudis fruit d'aquestes sinergies. Les diverses metodologies descriptives i catalogràfiques dels dos àmbits es complementen i contribueixen a enriquir la identificació, l'accés i la difusió dels documents. La xarxa de contactes i relacions establertes permeten arribar a on, d'altra manera, seria impossible. Per exemple, les recomanacions i les desiderates d'investigadors i estudiants, usuaris tots de la Biblioteca, són en general de gran interès perquè coneixen els fons i, especialment, les mancances que presenta.

Aquestes col·laboracions entre especialistes i institucions o entitats acostumen a ser puntuals. En aquest sentit, cal destacar l'assessorament en la identificació de manuscrits musicals per part de musicòlegs usuaris de la biblioteca i bona part dels professors que hi realitzen classes pràctiques provinents del CSIC, la UAB, la UB i l'ESMUC. Les estades d'estudiants de pràctiques de musicologia, les visites i classes amb mostra de documents patrimonials i els projectes musicològics permeten ampliar, mantenir i millorar la qualitat d'especialització que aportava el model organitzatiu d'origen.

Alguns exemples d'actuació del model actual serien els següents:

- Participació en la traducció de la normativa de catalogació RISM dins el projecte RISM Espanya, 1994-1995¹⁵.

¹⁵ Répertoire international des sources musicales, RISM. *Normas internacionales para la catalogación de fuentes musicales históricas: serie A/II, manuscritos musicales, 1600-1850*. Traducción española y comentarios realizados por: José V. González Valle, Antonio Ezquerro, Nieves Iglesias, C. José Gosálvez, Joana Crespí (Madrid: Arco/Libros, 1996).

- Descripció sumària de tres fons personals a cura d'estudiants de doctorat de la Universitat de Barcelona (UB), projecte de col·laboració amb la UB juntament amb el Museu de la Música, 1998.
- Descripció del fons musical de la Catedral de Barcelona arran d'un projecte de la UAB i el CSIC, 2004-2007¹⁶, i una publicació d'algunes de les obres del fons, 2009¹⁷.
- Descripció dels manuscrits litúrgics pretridentins arran d'un conveni de col·laboració amb la UAB, 2009-2011¹⁸.
- Coedició amb el Museu de la Música de l'obra *Azulejos* d'Isaac Albéniz i Enric Granados, amb motiu de l'aniversari de la mort d'Albéniz, 2010¹⁹.
- Identificació i descripció d'un fons retrospectiu, majoritàriament d'obra escènica, en col·laboració amb el grup de treball Les Músiques en les societats contemporànies (MUSC), format per musicòlegs de la UAB i l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC), 2010²⁰.
- Digitalització de part del fons musical de la Catedral de Barcelona amb col·laboració del Centre Robert Gerhard per a la Promoció i Difusió del Patrimoni Musical Català (C_RG), 2014²¹.
- Descripció de fons, parts de fons, i elaboració de cerques especialitzades a cura d'estudiants de pràctiques i de màster de l'ESMUC i la Universidad de Granada, 2010-2015²².
- Descripció de fons musicals arran de la participació en un projecte d'investigació coordinat pel CSIC, 2013-2016²³.

¹⁶ «El fondo antiguo de música de la Catedral de Barcelona, conservado en la Biblioteca nacional de Catalunya. Estudio de las fuentes y recuperación patrimonial». Projecte coordinat entre UAB, CSIC i BC dins el Pla Nacional d'I+D+I (2004-2007) del Ministerio de Educación y Ciencia.

¹⁷ *Música de la Catedral de Barcelona a la Biblioteca de Catalunya: compositors de la cort en els temps dels darrers Àustries i els primers Borbons*. Coordinació i edició a cura d'Antonio Ezquerro [et al.] (Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2009), amb el suport de l'Obra Social de la Caixa de Catalunya.

¹⁸ Sergi Zauner. «Manuscrits musicals litúrgics pretridentins de les seccions de Música i Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya» [en línia]. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2012. <www.bnc.cat/fons/inventaris/smusica/manuscrits_musicals_liturgics_pretridentins_v2.pdf>. [Consulta: 28/12/2015]

¹⁹ Isaac Albéniz. *Azulejos*. Obra finalitzada per Enric Granados. (Barcelona: Biblioteca de Catalunya: Museu de la Música, 2010). Edició urtext i facsimil del manuscrit complet per primera vegada després de la seva composició.

²⁰ «A l'entorn de la versió barcelonina de "Cosí fan tutte" (2010)» [en línia]. Cerdanyola del Vallès: Universitat Autònoma de Barcelona. <www.musc.cat/ca/projectes/a-l-entorn-de-la-versio-barcelonina-de-cosi-fan-tutte-2010.html>. [Consulta: 28/12/2015]

²¹ «Fons musical de la Catedral de Barcelona» [en línia]. Memòria Digital de Catalunya. <<http://mdc.cbuc.cat/cdm/landingpage/collection/musicatedra>>. [Consulta: 28/12/2015]

²² A tall d'exemple, dos dels estudiants van col·laborar en la preparació de les exposicions sobre Cristòfor Taltabull i Josep Valls.

8. Conclusions

La figura del musicòleg continua essent necessària, gairebé cent anys després de la creació de la Secció de Música, per a una identificació i descripció en profunditat especialment dels materials musicals manuscrits. Els perfils professionals han canviat. S'ha passat del musicòleg i conservador dels inicis fins a mitjan anys setanta —que va comptar amb el suport d'una bibliotecària els últims cinquanta anys— a la incorporació de la bibliotecària amb coneixements musicals i de musicologia cap a principis dels 80, perfil que es consolida fins a l'actualitat. L'evolució dels estudis de biblioteconomia ha dotat d'eines el personal bibliotecari i li ha permès prendre rellevància i responsabilitats. El desenvolupament dels estudis de musicologia ha suposat el desplaçament de la investigació practicada a la BC cap a institucions científiques.

Mentre que els inicis de la Secció venen marcats per la qualitat acadèmica i el reconeixement dels seus primers responsables, també és cert que el treball realitzat pel musicòleg conservador es concentra especialment en el seu àmbit d'interès, relegant a un segon pla la resta de documents i tasques. Tanmateix, la seva condició de científic fa que dediqui el temps necessari i concentri els seus esforços en les seves investigacions. Aquest material que ha restat en un segon terme ha esdevingut, amb el temps, una quantitat ingent de documentació per processar. En gran mesura, el contingut dels arxius personals es trobava dins aquest bloc desestimat, ja fos per la tipologia de material ja fos per pertànyer a un creador massa contemporani. La manca d'eines normalitzades de descripció d'aquest tipus de material ha estat resolta en els darrers anys i, ara mateix, aquests fons suposen uns dels actius principals de la Secció de Música. A més, la metodologia pròpia del tècnic bibliotecari comporta afrontar la sistematització, la planificació i el desenvolupament d'aquest fons retrospectiu de manera pràctica i en el menor temps possible per tal d'abastar el màxim treball.

L'encàrrec i la realització de reproduccions de documents originals pot servir d'exemple de la forma de treballar de cada perfil professional. Si les primeres reproduccions (fotografies i microfilms) tenien com a objectiu aconseguir informació i documentació necessària per a la recerca musicològica, la digitalització actual combina la preservació dels originals amb la difusió en línia. El sentit de l'orientació del treball s'inverteix: de recopilar a l'exterior per treballar cap a dins ara es passa a treballar de dins cap a fora. Per tant, es considera més important l'estudi del fons, provingui o no de la pròpia institució.

²³ *Lo que no se escribe en la música que se escribe: el peso de la tradición oral en la actividad musical profesional y las fuentes en el ámbito hispánico.* (HAR2013-48181-C2-1-R). Projecte d'Investigació Coordinat del «Programa Estatal de I+D+I Orientada a los Retos de la Sociedad», Plan Estatal de Investigación Científica y Técnica y de Innovación (2013-2016).

L'arribada dels catàlegs cooperatius en línia, els serveis als usuaris via web, les línies actuals de digitalització de fons antics, les exposicions i publicacions, etc. han capgirat la visió tradicional del treball de la Secció. Tanmateix, els punts forts i febles del model actual han conduït la Secció de Música cap a una major imparcialitat a l'hora de processar els fons, una major accessibilitat als documents, més dependència de projectes de col·laboració externs, i més treball afegit arran de la coordinació i gestió de projectes dedicats a l'estudi i la difusió dels fons.

Per aquest motiu, la Biblioteca de Catalunya promou línies de col·laboració amb especialistes, institucions i entitats, ja sigui a través d'estudiants en pràctiques, preparant classes pràctiques o participant en projectes musicals i musicològics que permetin mantenir, i fins i tot millorar, la qualitat d'especialització que aportava el model organitzatiu d'origen. El potencial humà, doncs, tant l'intern com l'extern, pot arribar a ser més fonamental que l'econòmic. La cooperació s'ha convertit en una eina més que contribueix a minimitzar la manca de recursos, però sobretot a complementar i millorar la descripció, l'accessibilitat i la difusió del fons patrimonial musical.

La figura del bibliotecari especialista en música ha esdevingut la clau d'un servei amb una doble vessant: d'una banda, oferir suport professional per la seva expertesa i, de l'altra, oferir un servei informatiu equilibrat, objectiu (o neutral) i de qualitat als usuaris, un percentatge molt alt dels quals són musicòlegs.